

Γνώσεις και Στάσεις Νοσηλευτών Νεφρολογικών Κέντρων, Σχετικά με τη Δωρεά και Μεταμόσχευση Οργάνων

Μαρία Μπατσολάκη,¹ Χρήστος Μαρνέρας,² Ειρήνη Καρπουχτσή,³
Κωνσταντίνα Κουμάντου,⁴ Δέσποινα Νησίδη,⁵ Φωτεινή Μπουλαλά⁶

Beliefs and Attitudes of Nurses Working in Renal Centers Towards Organ Donation and Transplantation

Abstract at the end of the article

¹ Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Τμήματος Νοσηλευτικής Τ.Ε.Ι. Πάτρας

² Νοσηλεύτης Τ.Ε. ΜSc, Νεφρολογικό Κέντρο Πανεπιστημιακού Νοσοκομείου Ρίου

³ Νοσηλεύτρια Π.Ε. ΜSc, Νεφρολογικό Κέντρο Πανεπιστημιακού Νοσοκομείου Ρίου

⁴ Νοσηλεύτρια Τ.Ε. Πανεπιστημιακού Νοσοκομείου Ρίου

⁵ Νοσηλεύτρια Τ.Ε. Πανεπιστημιακού Νοσοκομείου Ρίου

⁶ Νοσηλεύτρια, Εκπαιδευτικός Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης

Υποβλήθηκε: 25/5/2012
Επανυποβλήθηκε: 3/9/2012
Εγκρίθηκε: 1/10/2012

Υπεύθυνος αλληλογραφίας:
Μαρνέρας Χρήστος
Καρατζά 14, Πάτρα - Τ.Κ. 26224
Τηλ.: 6972 326 883
Τηλ.: 2610 330751 (οικία)
e-mail: marneras2003@yahoo.gr

Εισαγωγή: Ένα από τα μεγαλύτερα επιτεύγματα της Ιατρικής Επιστήμης, η μεταμόσχευση, απαιτεί τη δωρεά οργάνων και ιστών για την υλοποίησή της. Οι γνώσεις και η στάση των επαγγελματιών υγείας απέναντι σε αυτή την υπέρτατη μορφή εθελοντισμού διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ενημέρωση, ευαισθητοποίηση και προσέγγιση του κοινωνικού συνόλου. **Σκοπός:** Η διερεύνηση των γνώσεων και στάσεων των νοσηλευτών που εργάζονται σε νεφρολογικά κέντρα σχετικά με την μεταμόσχευση και δωρεά οργάνων. **Υλικό και Μέθοδος:** Το δείγμα της μελέτης αποτέλεσε το σύνολο των 321 νοσηλευτών δημοσίων νοσοκομείων της 5^{ης} και 6^{ης} ΥΠΕ που εργάζονταν σε νεφρολογικά κέντρα. Η μελέτη πραγματοποιήθηκε κατά το χρονικό διάστημα από 01/09/2011-31/10/2011. Ως εργαλείο αξιολόγησης των γνώσεων και στάσεων των νοσηλευτών χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο αποτελούμενο από 13 ερωτήσεις κλειστού τύπου. Τα ερωτηματολόγια διανεμήθηκαν στους νοσηλευτές μέσω ταχυδρομείου. Απάντησαν 300 νοσηλευτές, ποσοστό ανταπόκρισης 93,5%. Έγινε περιγραφική στατιστική ανάλυση. **Αποτελέσματα:** Ο νοσηλευτές θεωρούν ότι γνωρίζουν την έννοια των όρων «δωρεά οργάνων» και «εγκεφαλικός θάνατος» σε ποσοστά 98,3% και 73,3% αντίστοιχα. Ενήμεροι για τις σχετικές νομοθετικές ρυθμίσεις είναι σε ποσοστό 80%, αλλά τις θεωρούν ανεπαρκείς σε ποσοστό 61,3%. Στις ερωτήσεις σχετικά με τη συναίνεση σε δωρεά οργάνων συγγενικού προσώπου ή με την επιθυμία να γίνουν οι ίδιοι δωρητές, οι καταφατικές απαντήσεις ήταν 42% και 45% αντίστοιχα. Αρνητική ή επιφυλακτική στάση απέναντι στη δωρεά οργάνων αποτυπώνεται στο 20% περίπου του συνόλου των νοσηλευτών. **Συμπεράσματα:** Η συλλογή των δεδομένων έδειξε ότι οι νοσηλευτές παρότι χαρακτηρίζονται από θετικές στάσεις και απόψεις σχετικά με τη δωρεά οργάνων και την μεταμόσχευση συνεχίζουν να εμφανίζονται επιφυλακτικοί στις επιλογές τους. Η διαρκής ενημέρωση και κατάρτισή τους θεωρείται πρωταρχικής σημασίας καθώς λόγω της οικειότητας και της επαφής τους με τον ασθενή μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην επεξήγηση και διευκρίνιση εννοιών και όρων που σχετίζονται με την μεταμόσχευση, στον προσδιορισμό πιθανών δοτών από την κοινότητα καθώς και στην προσέγγιση της οικογένειας για συναίνεση.

Λέξεις ευρετηρίου: Μεταμόσχευση, δωρεά οργάνων, νοσηλεύτης, απόψεις

Εισαγωγή

Η μεταμόσχευση οργάνων θεωρείται μια σωτήρια για τη ζωή πρακτική σε ασθενείς με νόσο τελικού σταδίου. Σήμερα, τα περισσότερα σχεδόν ανθρώπινα όργανα μπορούν να μεταμοσχευθούν. Ωστόσο, ενώ ο αριθμός των ασθενών στις λίστες μεταμόσχευσης αυξάνεται (περίπου 12% κατ' έτος για τα έτη 2005-2008 στη χώρα μας), η προσφορά μοσχευμάτων δεν ακολουθεί ανάλογους ρυθμούς.¹⁻⁴ Η χώρα μας παρουσιάζει σημαντική υστέρηση στον τομέα αυτό, καθώς ο αριθμός των αξιοποιηθέντων δοτών ανά εκατομμύριο πληθυσμού είναι κάτω του 10, από τους χαμηλότερους στην Ευρώπη, όταν αντίστοιχα στην Ισπανία είναι 35 δότες, στην Πορτογαλία 31, και στην Αγγλία 23,5.^{2,3}

Η διαθεσιμότητα των οργάνων προς μεταμόσχευση καθορίζεται σε σημαντικό βαθμό από το επίπεδο γνώσεων αλλά και τις προσωπικές πεποιθήσεις των επαγγελματιών υγείας σχετικά με τις διαδικασίες μεταμόσχευσης και δωρεάς οργάνων.⁵⁻⁷ Οι νοσηλευτές είναι συνήθως εκείνοι που πρώτοι καλούνται να αναγνωρίσουν έναν ασθενή ως πιθανό δότη και οι απόψεις και οι γνώσεις τους σχετικά με την ηθική και τη διαδικασία της μεταμόσχευσης διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην επιτυχία του εγχειρήματος. Έρευνες έχουν δείξει ότι οι νοσηλευτές είναι συνήθως ενήμεροι για βασικές έννοιες της δωρεάς οργάνων, ωστόσο συχνά οι πεποιθήσεις τους πάνω στην ηθική των μεταμοσχεύσεων και η ανησυχία τους για τυχόν νομικές ευθύνες και για τις αντιδράσεις των συνοδών του ασθενούς αποτελούν ανασταλτικούς παράγοντες για τη μεταμόσχευση οργάνων.^{8,9} Παράλληλα, η έλλειψη εξειδικευμένων γνώσεων και εκπαίδευσης των νοσηλευτών σε ζητήματα όπως είναι ο εγκεφαλικός θάνατος, αλλά και η ελλιπής αξιοποίηση των ανθρώπινων πόρων κατά τη διαδικασία της μεταμόσχευσης, θέτουν σε κίνδυνο την επιτυχία του εγχειρήματος και ευθύνονται πιθανόν για το χαμηλό ποσοστό δωρεάς και μεταμοσχεύσεων οργάνων σε διάφορες χώρες.⁸⁻¹⁰

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να διερευνηθεί σε ποιο βαθμό οι νοσηλευτές που εργάζονται σε νεφρολογικά κέντρα είναι γνώστες βασικών όρων και εννοιών που αναφέρονται στη δωρεά οργάνων και τις μεταμοσχεύσεις αλλά και να προσδιορίσει τη στάση των ιδίων απέναντι στη μεταμόσχευση.

Υλικό και Μέθοδος

Το δείγμα της μελέτης αποτέλεσε το σύνολο των νοσηλευτών που εργάζονταν σε μονάδες τεχνητού νεφρού και

νεφρολογικές κλινικές στα δημόσια νοσοκομεία της 5^{ης} και 6^{ης} ΥΠΕ (Πελοπόννησος, Ιωάννινα, Αιτωλοακαρνανία).

Ως εργαλείο αξιολόγησης των γνώσεων και στάσεων των νοσηλευτών χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο αποτελούμενο από 13 ερωτήσεις. Από αυτές οι 2 είναι (ναι – όχι), οι 4 (ναι – όχι – δεν απαντώ), οι 5 εναλλακτικών διβαθμισμένων απαντήσεων και οι υπόλοιπες 2 κλειστού τύπου απλών εναλλακτικών απαντήσεων. Το ερωτηματολόγιο βασίστηκε σε ανάλογα ερωτηματολόγια που έχουν χρησιμοποιηθεί κατά το παρελθόν σε χώρες του εξωτερικού.^{11,12} Πραγματοποιήθηκε έλεγχος εγκυρότητας περιεχομένου του ερωτηματολογίου από την ερευνητική ομάδα και πιλοτική του διανομή σε δείγμα ευκολίας 15 νοσηλευτών της 5^{ης} ΥΠΕ, μετά την οποία πραγματοποιήθηκαν κάποιες αναγκαίες προσαρμογές στο περιεχόμενό του. Τα ερωτηματολόγια ήταν ανώνυμα και η συμμετοχή των ατόμων ήταν εθελοντική. Οι συμμετέχοντες έλαβαν το ερωτηματολόγιο μέσω ταχυδρομείου, με ομαδική επιστολή που απευθυνόταν στον προϊστάμενο κάθε τμήματος. Στάλθηκαν απαντητικοί φάκελοι με πληρωμένο τέλος και με ευθύνη του προϊσταμένου αναγραφόταν σε συμπληρωματικό έγγραφο ο αριθμός των υπηρετούντων σε κάθε τμήμα και ο αριθμός όσων απάντησαν. Ο μέσος χρόνος απάντησης κάθε ερωτηματολογίου ήταν 10 λεπτά περίπου. Από τους 321 εν ενεργεία νοσηλευτές των παραπάνω μονάδων, συμμετείχαν οι 300 (ποσοστό ανταπόκρισης 93,5%). Το ερωτηματολόγιο παρουσιάζεται στο παράρτημα της μελέτης.

Για την ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πακέτο SPSS 17.0, πραγματοποιήθηκε περιγραφική στατιστική ανάλυση των δεδομένων και δημιουργήθηκαν πίνακες συχνότητας.

Αποτελέσματα

Γυναίκες ήταν το 78,4% του δείγματος και έγγαμοι το 58,0%. Η πλειονότητα των νοσηλευτών είχε προϋπηρεσία 0-15 έτη (66%) (πίνακας 1).

Σε ποσοστό 98,3% οι απαντήσεις των συμμετεχόντων ήταν θετικές όσον αφορά στην ερώτηση για το αν γνωρίζουν τι είναι «δωρεά οργάνων» και μόνο ένα ποσοστό 1,7% απάντησε αρνητικά.

Στην ερώτηση σχετικά με τις πηγές πληροφόρησής τους οι απαντήσεις διαμορφώνονται ως εξής: επιστημονικά περιοδικά σε ποσοστό 37%, επιστημονικές ημερίδες - συνέδρια σε ποσοστό 31%, ενημερωτικά φυλλάδια σε ποσοστό 20% και διαδίκτυο σε ποσοστό 12%.

Πίνακας 1. Χαρακτηριστικά του δείγματος

Φύλο	N	%
Άνδρες	65	21,6
Γυναίκες	235	78,4
Σύνολο	300	100,0
Οικογενειακή κατάσταση		
Άγαμος/η	116	38,7
Έγγαμος/η	174	58,0
Διεζευγμένος/η – Χήρος/α	10	3,3
Σύνολο	300	100,0
Χρόνια προϋπηρεσίας		
0-5	23	7,6
5-10	92	30,7
10-15	83	27,7
15-20	52	17,3
>20	50	16,7
Σύνολο	300	100,0

Όσον αφορά στην ερώτηση σχετικά με το αν θεωρούν ότι γνωρίζουν τι είναι «εγκεφαλικός θάνατος» θετικά απάντησε το 73,3% και αρνητικά το 26,7% (πίνακας 2).

Πίνακας 2. Γνώσεις νοσηλευτών σχετικά με τη δωρεά οργάνων και πηγές απόκτησής τους

Ερωτήσεις	N	%
Θεωρείτε ότι γνωρίζετε τι είναι δωρεά οργάνων;		
Ναι	295	98,3
Όχι	5	1,7
Σύνολο	300	100,0
Ποιες είναι οι πηγές σας για τις γνώσεις σας στη δωρεά οργάνων;		
Επιστημονικά βιβλία	111	37,0
Ενημερωτικά φυλλάδια/βιβλία	60	20,0
Επιστημονικές ημερίδες/ σεμινάρια	93	31,0
Διαδίκτυο	36	12,0
Σύνολο	300	100,0
Θεωρείτε ότι γνωρίζετε τι είναι «εγκεφαλικός θάνατος»;		
Ναι	220	73,3
Όχι	80	26,7
Σύνολο	300	100,0

Αναφορικά με τις νομικές παραμέτρους του ζητήματος, οι νοσηλευτές θεωρούν ότι γνωρίζουν τη νομοθετική ρύθμιση στη χώρα μας, σε ποσοστό 80%. Ωστόσο, οι νομοθετικές ρυθμίσεις θεωρούνται ανεπαρκείς από το 61,7% των νοσηλευτών (συμπεριλαμβάνονται και εκείνοι που απάντησαν «μέτρια» στη συγκεκριμένη ερώτηση) (πίνακας 3).

Πίνακας 3. Γνώσεις νοσηλευτών σχετικά με τις νομοθετικές ρυθμίσεις για τη δωρεά οργάνων

Ερωτήσεις	N	%
Γνωρίζετε τη νομοθετική ρύθμιση στη χώρα μας, για την προστασία της δωρεάς οργάνων προς αποφυγή εκμετάλλευσής της;		
Πάρα πολύ	240	80,0
Πολύ	45	15,0
Μέτρια	15	5,0
Σύνολο	300	100,0
Θεωρείτε επαρκείς τις νομοθετικές ρυθμίσεις στην χώρα μας για την προστασία της δωρεάς οργάνων;		
Πάρα πολύ	61	20,3
Πολύ	72	24,0
Μέτρια	115	38,3
Λίγο	41	19,7
Καθόλου	11	3,7
Σύνολο	300	100,0

Ποσοστό 70% του δείγματος δεν θεωρούν την αφαίρεση οργάνων από «εγκεφαλικά νεκρά» δότη, φόνο. Στην ερώτηση για το αν συμφωνούν με την άποψη πως η αφαίρεση οργάνων προς δωρεά αποτελεί περισσότερο παράταση ζωής για τον λήπτη παρά παρεμπόδιση θανάτου για τον δότη οι απόψεις διαμορφώνονται ως εξής: πάρα πολύ με ποσοστό 20%, πολύ 31%, μέτρια 17%, λίγο 15,3%, καθόλου 16,7%.

Όσον αφορά στην ερώτηση για το αν θεωρούν ότι η άρνηση της μεταμόσχευσης στο λήπτη, του υποδεικνύει ουσιαστικά το θάνατο οι συμμετέχοντες απάντησαν αρνητικά σε ποσοστό 40% ενώ ένα ποσοστό 22% επέλεξε να μην απαντήσει στη συγκεκριμένη ερώτηση.

Στην ερώτηση σχετικά με το αν η ανάγκη για μόσχευμα ισοδυναμεί με την ανάγκη της επιβίωσης για τον λήπτη το δείγμα απάντησε θετικά χωρίς καμία αρνητική απάντηση (πίνακας 4).

Όταν το δείγμα ρωτήθηκε για την πρόθεσή του να

Πίνακας 4. Απόψεις των νοσηλευτών σχετικά με τη δωρεά οργάνων

Ερωτήσεις	N	%
Πιστεύετε ότι η συναίνεση των συγγενών για την αφαίρεση οργάνων από «εγκεφαλικά νεκρό» δότη, αποτελεί φόνο;		
Ναι	57	19,0
Όχι	210	70,0
Δεν ξέρω / δεν απαντώ	33	11,0
Σύνολο	300	100,0
Συμφωνείτε με την άποψη πως η αφαίρεση οργάνων προς δωρεά αποτελεί περισσότερο παράταση ζωής για το λήπτη παρά παρεμπόδιση θανάτου για τον δότη;		
Πάρα πολύ	60	20,0
Πολύ	93	31,0
Μέτρια	51	17,0
Λίγο	46	15,3
Καθόλου	50	16,0
Σύνολο	300	100,0
Θεωρείτε πως με την άρνηση της μεταμόσχευσης στο λήπτη, του υποδεικνύουμε το θάνατο;		
Ναι	114	38,0
Όχι	120	40,0
Δεν ξέρω / δεν απαντώ	66	22,0
Σύνολο	300	100,0
Είναι η ανάγκη για μόσχευμα θέμα ζωής για το λήπτη;		
Πάρα πολύ	240	80,0
Πολύ	51	17,0
Μέτρια	9	3,0
Σύνολο	300	100,0

γίνει δωρητής οργάνων οι απαντήσεις διαμορφώθηκαν ως εξής: θετικά απάντησε το 45%, αρνητικά το 30%, ενώ ένα εξίσου σημαντικό ποσοστό 25% δεν ήθελε να απαντήσει.

Στην ερώτηση «Θα συναινούσατε ποτέ στην δωρεά οργάνων συγγενικού σας προσώπου εγκεφαλικά νεκρού» θετική απάντηση έδωσε το 42%, αρνητική απάντηση το 32%, ενώ επέλεξε να μην απαντήσει το 27%.

Πίνακας 5. Προσωπική στάση των νοσηλευτών απέναντι στη δωρεά οργάνων

Ερωτήσεις	N	%
Θα θέλατε να γίνετε δωρητής οργάνων;		
Ναι	135	45,0
Όχι	90	30,0
Δεν ξέρω / δεν απαντώ	75	25,0
Σύνολο	300	100,0
Θα συναινούσατε ποτέ στην δωρεά οργάνων συγγενικού σας προσώπου «εγκεφαλικά νεκρού»;		
Ναι	126	42,0
Όχι	93	31,0
Δεν ξέρω / δεν απαντώ	81	27,0
Σύνολο	300	100,0
Τι θεωρείτε ότι σας επηρεάζει περισσότερο για τη στάση και τις απόψεις σας απέναντι στη μεταμόσχευση νεφρού και την δωρεά οργάνων;		
Επαγγελματική εμπειρία	178	59,3
Θρησκευτικές απόψεις	45	15,0
Οικογενειακό – φιλικό περιβάλλον	14	4,7
Άλλο	63	
Σύνολο	300	100,0
Θεωρείτε αναγκαία την πλήρη ενημέρωση και μάθηση των μελλοντικών νοσηλευτών, όσον αφορά την μεταμόσχευση και δωρεά οργάνων;		
Πάρα πολύ	243	81,0
Πολύ	42	14,0
Μέτρια	15	5,0
Λίγο	0	0,0
Καθόλου	0	0,0
Σύνολο	300	100,0

Στην ερώτηση σχετικά με τους λόγους που επηρέασαν τη στάση και τις απόψεις τους απέναντι στη δωρεά οργάνων οι απαντήσεις διαμορφώθηκαν ως εξής: η επαγγελματική τους εμπειρία με ποσοστό 59,3%, ακολουθούν οι θρησκευτικές απόψεις με 15%, οικογενειακό - φιλικό υπερβάλλον με 4,7% και άλλοι λόγοι με 21%.

Όσον αφορά στην ερώτηση σχετικά με τη συνεχή και πλήρη ενημέρωση των νοσηλευτών στο θέμα της μεταμόσχευσης και της δωρεάς οργάνων το δείγμα μας εμφανίστηκε θετικό στο σύνολό του με καμία αρνητική απάντηση (πίνακας 5).

Συζήτηση

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της μελέτης μας, οι νοσηλευτές εμφανίζονται εξοικειωμένοι με τον όρο της δωρεάς οργάνων και της μεταμόσχευσης έχοντας ως πηγές πληροφόρησης τόσο επιστημονικές ημερίδες – συνέδρια και ενημερωτικά φυλλάδια όσο και επιστημονικά βιβλία και το διαδίκτυο. Η ενημέρωση του νοσηλευτικού προσωπικού με την χρήση ενημερωτικών φυλλαδίων και την παρακολούθηση επιστημονικών ημερίδων - σεμιναρίων μαρτυρά πως η πολιτεία κάνει σημαντικά βήματα ως προς την επιμόρφωση των επαγγελματιών υγείας. Αρκετοί ερευνητές επισημαίνουν τη διαρκή ανάγκη για επιμορφωτικά προγράμματα μέσα στα νοσοκομεία.¹³⁻¹⁵ Η χρήση των επιστημονικών βιβλίων και του διαδικτύου υποδεικνύει το προσωπικό ενδιαφέρον των συγκεκριμένων επαγγελματιών υγείας για ενημέρωση και γνώση. Πιθανόν, η επαγγελματική τους ιδιότητα ως νοσηλευτές νεφρολογικών κέντρων και η καθημερινή τους ενασχόληση και επαφή με χρόνιους νεφροπαθείς τελικού σταδίου να τους καθιστά περισσότερο ευαίσθητοποιημένους και φιλικά προσκείμενους στη φιλοσοφία της μεταμόσχευσης και της δωρεάς οργάνων έναντι των υπολοίπων επαγγελματιών υγείας.

Οι νοσηλευτές των νεφρολογικών κέντρων που αποτέλεσαν το δείγμα της μελέτης, αν και δηλώνουν ότι γνωρίζουν την έννοια του όρου «εγκεφαλικός θάνατος» καθώς και τις νομοθετικές διατάξεις που ισχύουν για τη δωρεά οργάνων τις θεωρούν ανεπαρκείς σε σημαντικό ποσοστό 61,7%.

Οι νοσηλευτές του δείγματος γνωρίζουν επαρκώς τις μεθόδους αντιμετώπισης μιας ανεπάρκειας νεφρού, όπως είναι η αιμοκάθαρση και η περιτοναϊκή κάθαρση. Όπως επίσης γνωρίζουν ότι ουσιαστική λύση στο πρόβλημα των ασθενών που υποβάλλονται σε μέθοδο εξωνεφρικής κάθαρσης είναι η μεταμόσχευση είτε από ζώντα είτε από νεκρό δότη. Σχετικά με το τελευταίο ζήτημα έχει δειχθεί ότι οι νοσηλευτές συγχέουν τη φυτική κατάσταση με τον εγκεφαλικό θάνατο, με αποτέλεσμα να θεωρούν «εξαναγκασμό» σε θάνατο του δότη την αφαίρεση των οργάνων του και στέρωση της όποιας ελπίδας του για ανάνηψη στο μέλλον. Στην περίπτωση αυτή είναι αναμενόμενο οι νοσηλευτές να είναι επιφυλακτικοί στην προσέγγιση της οικογένειας του εν δυνάμει δότη, καθώς υπάρχουν ηθικά ερωτήματα.^{16,17}

Η έλλειψη αυτοπεποίθησης των νοσηλευτών στη διάγνωση του εγκεφαλικού θανάτου και ο δισταγμός στην προσέγγιση των συγγενών του εν δυνάμει δότη

είναι προβλήματα που απαντώνται διεθνώς και έχει βρεθεί ότι αποτελούν βασικούς ανασταλτικούς παράγοντες στην αύξηση των διαθέσιμων προς μεταμόσχευση οργάνων. Παρά το γεγονός ότι σε πολλές χώρες οι νοσηλευτές συμμετέχουν σε προγράμματα επιμόρφωσης σχετικά με τις μεταμοσχεύσεις, στην πράξη δεν αισθάνονται επαρκώς προετοιμασμένοι ώστε να συμμετέχουν με επιτυχία στη διαδικασία της μεταμόσχευσης και να αναλάβουν τις σχετικές πρωτοβουλίες.⁸⁻¹⁰ Τα ποσοστά «προθυμίας» ως προς τη δωρεά οργάνων από τους ίδιους τους νοσηλευτές είναι συγκρίσιμα με εκείνα μελετών σε χώρες του εξωτερικού, όπως στη Δανία (49%)¹⁶, την Τουρκία(45%)¹⁷, αλλά υπολείπονται σημαντικά εκείνων στο Χονγκ-Κονγκ και τον Καναδά (85% και 80% αντίστοιχα).^{18,19}

Εκτιμάται ότι χρειάζεται περαιτέρω εκπαίδευση των νοσηλευτών αλλά και συζήτηση των ηθικών και άλλων προβληματισμών των νοσηλευτών, με σκοπό να είναι έτοιμοι να δώσουν λύσεις σε προβλήματα που σχετίζονται με τις ιδιαιτερότητες κάθε περίπτωσης, τα νομικά και διαδικαστικά ζητήματα που μπορούν να προκύψουν, αλλά και με τις πεποιθήσεις των οικείων του δότη ή και των συναδέλφων τους.^{10,20,21}

Περιορισμοί

Στους περιορισμούς της παρούσας έρευνας πρέπει να αναφερθεί ότι δεν έγινε διάκριση ως προς την εμπειρία των συμμετεχόντων και τις σπουδές τους. Επίσης, τα αποτελέσματα προέρχονται από δύο μόνο υγειονομικές περιφέρειες γεγονός που καθιστά επιφυλακτική τη γενίκευση των συμπερασμάτων. Ωστόσο, η συμφωνία των ευρημάτων της έρευνας με εκείνα άλλων ερευνών αναδεικνύει το μέγεθος του προβλήματος σχετικά με την προώθηση της ιδέας των μεταμοσχεύσεων, την πλημμελή ενημέρωση των νοσηλευτών και την επιφυλακτικότητα που επικρατεί μεταξύ τους.

Συμπεράσματα

Η μεταμόσχευση αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες κατακτήσεις του 20^{ου} αιώνα και έχει καθιερωθεί πλέον σήμερα ως μια θεραπευτική πρακτική. Παρά το γεγονός ότι υπάρχουν θετικές στάσεις και απόψεις των νοσηλευτών σχετικά με τη δωρεά οργάνων συνεχίζουν να υπάρχουν επιφυλάξεις και σημαντικά κενά γνώσεων που οφείλονται στην ελλιπή ενημέρωση και κα-

τάρτισή τους. Προτείνεται η οργάνωση σεμιναριακών μαθημάτων σε τοπικό επίπεδο, με έμφαση στα πρακτικά προβλήματα της μεταμόσχευσης, αναλόγως και με τις ιδιαιτερότητες κάθε νοσηλευτικής μονάδας, καθώς και η εκπαίδευση των νοσηλευτών σχετικά με τις

επικοινωνιακές δεξιότητες που απαιτούνται για την επιτυχή έκβαση της διαδικασίας της μεταμόσχευσης. Η συνεχής επιμόρφωση και εκπαίδευση των νοσηλευτών κρίνεται πρωταρχικής σημασίας για την ευαισθητοποίηση και προσέγγιση του κοινωνικού συνόλου.

Παράρτημα

Ερωτηματολόγιο

1. Θεωρείτε ότι γνωρίζετε τι είναι δωρεά οργάνων;

- Ναι Όχι

2. Ποιες είναι οι πηγές σας για τις γνώσεις σας στη δωρεά οργάνων;

- Επιστημονικά βιβλία
 Ενημερωτικά φυλλάδια
 Επιστημονικές (ημερίδες – σεμινάρια)
 Internet

3. Θα θέλατε να γίνετε δωρητής οργάνων;

- Ναι Όχι Δεν απαντώ

4. Γνωρίζετε τη νομοθετική ρύθμιση στην χώρα μας, για την προστασία της δωρεάς οργάνων προς αποφυγή εκμετάλλευσης της;

- Πάρα πολύ
 Πολύ
 Μέτρια
 Λίγο
 Καθόλου

5. Θεωρείτε επαρκείς τις νομοθετικές ρυθμίσεις στη χώρα μας, για την προστασία της δωρεάς οργάνων;

- Πάρα πολύ
 Πολύ
 Μέτρια
 Λίγο
 Καθόλου

6. Θεωρείτε ότι γνωρίζετε τι είναι «εγκεφαλικός θάνατος»;

- Ναι Όχι

7. Θα συναινούσατε ποτέ στην δωρεά οργάνων συγγενικού σας προσώπου «εγκεφαλικά νεκρού»;

- Ναι Όχι Δεν απαντώ

8. Πιστεύετε ότι η συναίνεση των συγγενών για την αφαίρεση οργάνων από «εγκεφαλικά νεκρού» δότη, αποτελεί φόνο;

- Ναι Όχι Δεν απαντώ

9. Συμφωνείτε με την άποψη πως η αφαίρεση οργάνων προς δωρεά αποτελεί περισσότερο παράταση ζωής για το λήπτη παρά παρεμπόδιση θανάτου για τον δότη;

- Πάρα πολύ
 Πολύ
 Μέτρια
 Λίγο
 Καθόλου

10. Θεωρείτε πως με την άρνηση της μεταμόσχευσης στο λήπτη, του υποδεικνύουμε τον θάνατο;

- Ναι Όχι Δεν απαντώ

11. Είναι η ανάγκη για μόσχευμα θέμα ζωής για το λήπτη;

- Πάρα πολύ
 Πολύ
 Μέτρια
 Λίγο
 Καθόλου

12. Τι θεωρείτε ότι σας επηρέασε περισσότερο για τη στάση και τις απόψεις σας απέναντι στην δωρεά οργάνων;

- Επαγγελματική εμπειρία
 Θρησκευτικές απόψεις
 Οικογενειακό - φιλικό περιβάλλον
 Άλλο

13. Θεωρείτε αναγκαία την πλήρη ενημέρωση και μάθηση των νοσηλευτών, όσων αφορά την μεταμόσχευση και δωρεά οργάνων;

- Πάρα πολύ Πολύ

ABSTRACT**Beliefs and Attitudes of Nurses Working in Renal Centers Towards Organ Donation and Transplantation**

Maria Batsolaki,¹ Christos Marneras,² Irene Karpouchtsi,³ Konstantina Koumantou,⁴ Despina Nisidi,⁵ Fotini Boulala⁶

¹Associate Professor, Nursing Department ATEI of Patras, ² RN, MSc Renal Center, University Hospital of Rio, Patras, ³ RN, MSc, Renal Center, University Hospital of Rio, Patras, ⁴ RN, University Hospital of Rio, ⁵ RN, Renal Center, University Hospital of Rio, ⁶ RN, Secondary education teacher

Background: Transplantation, one of the greatest achievements of Medicine, requires organ and tissue donation to be made real. The health professionals' knowledge and attitudes towards that ultimate form of volunteerism can play an important part in informing, approaching, and raising awareness in the society. **Purpose:** To investigate the knowledge and attitudes of nurses working in nephrology centers regarding organ donation and transplantation. **Material and Method:** The study sample consisted of all of the public hospital nurses from the 5th and 6th Health District of Greece, working in hemodialysis and nephrology clinics. Study took place between 01/09/2011-31/10/2011. A questionnaire consisting of 13 closed-type questions was used as an assessment tool for the nurses' attitudes and knowledge. Questionnaires were administered via mail to nurses. Three hundred nurses responded, response rate 93.5%. Descriptive statistics were performed. **Results:** Percentage of 98.3% and 73.3% of the nurses reported that they were aware of what constitutes organ donation and brain death, respectively. Also, 80% of them reported that they were aware of the related legislation, but 61.3% of them found it inadequate. Furthermore, percentage of 42% and 45% responded positively to questions regarding family consent in organ donation and to whether they would ever consider becoming donors themselves, respectively. Approximately 20% of the nurses were negative or skeptical towards organ donation. **Conclusions:** Even though nurses believe that they have sufficient knowledge regarding organ donation, they are rather skeptical, in terms of their personal attitude towards it. Further, more thorough, education of the nurses regarding organ donation is required. Nurses due to their close encounter with the patients, can play an important part in clarifying concepts and basic terminology regarding transplantation, identify potential donors from the community and approach the family to get their consent.

Key-words: Transplantation, organ donation, nurse, viewpoints

Corresponding Author: Christos Marneras, 14 Karatza street, GR-26224 Patra, Greece
Tel: 697-2326883, Tel: 2610-330751, e-mail: marneras2003@yahoo.gr

Βιβλιογραφία

1. Hellenic Transplant Organization (HTO). Transplants in Greece Available at: [http://www.eom.gr/article_detail.asp?e_cat_id=12&e_article_id=46] πρόσβαση 5.4.12
2. Symvoulakis EK, Stavroulaki E, Morgan M, Jones R. Kidney organ donation: developing family practice initiatives to reverse inertia. BMC Health Serv Res 2010, 10:127.
3. Transplant Committee of the Council of Europe. International figures on organ donation and transplantation. 2008. Available at [http://www.ceapir.org/wb/media/down-load_gallery/NEW_Newsletter_Transplant_Vol_13_No_1_Sept_2008.pdf] πρόσβαση 5.9.11
4. Winkelmayr WC, Weinstein MC, Mittleman MA, Glynn RJ, Pliskin JS. Health Economic Evaluations. The Special Case of End-Stage Renal Disease Treatment. Med Decis Making 2002, 22:417-430.
5. Cosio FG, Alamir A, Yim S, Pesavento TE, Falkenhain ME, Henry ML, et al. Patient survival after renal transplantation I. The impact of dialysis pre-transplant. Kidney Int 1998, 53:767-772.
6. Goldfarb-Rumyantzev A, Hurdle JF, Scandling J, Wang Z,

- Baird B, Barenbaum L, Cheung AK. Duration of end-stage renal disease and kidney transplant outcome. *Nephrol Dial Transplant* 2005, 20:167-175.
7. Kim JR, Fisher M, Elliott D. Knowledge levels of Korean intensive care nurses towards brain death and organ transplantation. *J Clin Nurs* 2006, 15:574-80.
 8. Matten MR, Slipevich EM, Sarvela PD, Lacey EP, Woehlke PL, Richardson CE, et al. Nurses' knowledge, attitudes, and beliefs regarding organ and tissue donation and transplantation. *Public Health Rep* 1991, 106:155-66.
 9. Melo J, Batista A, Teixeira A, Figueiredo E, Ribeiro O, Lopes P, et al. Knowledge and behavior among health professionals in relation to cadaveric organ donation and transplantation: a questionnaire-based analysis in Portuguese hospitals. *Transplant Proc* 2011, 43:1429-33.
 10. Meyer K, Bjørk IT, Eide H. Intensive care nurses' perceptions of their professional competence in the organ donor process: a national survey. *J Adv Nurs* 2012, 68:104-15.
 11. Orzeł-Nowak A, Talaga S, Buławska K. Nurses' attitudes towards transplantology. *Rocz Akad Med Białymst* 2005, 50:254-8.
 12. Watkinson GE. A study of the perception and experiences of critical care nurses in caring for potential and actual organ donors: implications for nurse education. *J Adv Nurs* 1995, 22:929-40.
 13. Kim JR, Elliott D, Hyde C. Korean nurses' perspectives of organ donation and transplantation: a review. *Australian Transplant Nurses Journal* . 2002 11:20-24.
 14. Aghayan HR, Arjmand B, Emami-Razavi SH, Jafarian A, Shabanzadeh AR, Jalali F, et al. Organ donation workshop - a survey on nurses' knowledge and attitudes toward organ and tissue donation in Iran. *Int J Artif Organs* 2009, 32:739-44.
 15. Chernenko SM, Jensen L, Newburn-Cook C, Bigam DL. Organ donation and transplantation: a survey of critical care health professionals in nontransplant hospitals. *Prog Transplant* 2005, 15:69-77.
 16. Bøgh L, Madsen M. Attitudes, knowledge, and proficiency in relation to organ donation: a questionnaire-based analysis in donor hospitals in northern Denmark. *Transplant Proc* 2005, 37:3256.
 17. Akgun HS, Bilgin N, Tokalak I, et al. Organ donation: a cross-sectional survey of the knowledge and personal views of Turkish health care professionals. *Transplant Proc* 2003, 35:1273.
 18. Ozdag N. The nurses knowledge, awareness and acceptance of tissue-organ donation. *EDTNA ERCA J* 2001, 27:201.
 19. Evers S, Farewell VT, Halloran PF. Public awareness of organ donation. *Can Med Assoc J* 1988, 138:237.
 20. Amaral ASR, Roza BA, Galvao FHF, et al. Knowledge of organ donation among one group of Brazilian professors of medicine. *Transplant Proc* 2002, 34:449.
 21. Shabanzadeh AP, Sadr SS, Ghafari A, Nozari BH, Touseh M. Organ and tissue donation knowledge among intensive care unit nurses. *Transplant Proc* 2009, 41:1480-2.